

УДК 141(470):[130.2:27-877.2:321]

СОФІОЛОГІЯ ЯК СПОСІБ САМОПІЗНАННЯ РОСІЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ В РОСІЙСЬКОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Микола Сергєєв

*Львівська комерційна академія
вул. Туган-Барановського, 10, 79000, Львів, Україна
e-mail: nserg46@ya.ru*

У статті розглядається той період розвитку російської філософії, який увійшов у науковий обіг під назвою софіологія.

Ключові слова: софія, божа мудрість, читання про боголюдуство у «державі – церкві».

У цій статті ми робимо спробу осмислення того аспекту російської філософської думки, який увійшов в науковий обіг під назвою софіологія. Софіологія пояснює не тільки принцип, за яким формувалася російська національна ідея, а скоріше той соціально-історичний ідеал «держави-правди», пошук якого існував в російській свідомості завжди. Це була історична спроба винайти нову релігію, яка була б спроможна стати у «державі-церкві» єдиною для всіх народів Росії.

Зародження і розвиток соціально-філософських та філософсько-історичних ідей російських софіологів органічно пов'язані із тією традицією християнства, в якій відкарбувалося споконвічне прагнення росіян зрозуміти, що таке Росія і вони у ній. З моменту перенесення християнства на землі Залісся (Північно-Східної Русі) це прагнення пройшло складну еволюцію, що характеризує своєрідність та оригінальність російської національної філософії, яка по праву називається релігійною. Поширення ідей софіологів було відбитком модернізаційних процесів у російському православ'ї, коли нові міфологеми, як слушно помітив Г.Флоровський, набули системного та організаційного оформлення [1, с. 90].

Зародження софіології детермінувалося політичною історією Росії, зокрема таким феноменом духовної культури, як ісихазм. Ідеї ісихазму отримали широке розповсюдження на Русі у XIV ст. у зв'язку з приїздом туди митрополита Кипріяна – грека за походженням та були пов'язані із діяльністю Григорія Цамблака. Кипріан привіз із собою твори Діонісія Ареопагіта, в яких було надано нову концепцію осмислення світу і людини, яка ґрунтувалася на засадах неоплатонізму. Практично це відбулося у течії, яка одержала назву ісихазм. Ісихазм, як відмічала В.Ничик, хоч і був визнаний православною церквою, проте мав у собі дуже багато положень, «...які відрізняли його від ортодоксального віровчення, що слугували засобом осягнення божественних явищ, закарбованих у Слові» [1, с. 87]. З падінням Візантії (1453 р.), коли центр православ'я – Софійський храм у Константинополі був перетворений на мечеть, ієрархи православ'я в Московії верифікували ідеї про необхідність відстояти і захистити його у світі.

Москва поступово перебрала на себе від Візантії атрибути римської імперії і стала «Третім Римом». Вся внутрішня і зовнішня політика у країні була перетворена на новий лад. Однак згодом влада світська почала домінувати відносно влади духовної. Протистояння церкви і держави завершилося за часів Петра I. Патріархство було ліквідовано, замість нього утворено орган управління релігією Святійший Синод. Церковні діячі стали «гвинтиком» державного механізму, отримуючи за свою роботу встановлену царем платню. Неузгодженість позицій представників світської та духовної влади призвела до того, що частина білого та чорного духовенства залишилася «старообрядською» і пішла в розкол.

Інтерес до ісихазму та до старообрядництва в російській філософській думці з'явився наприкінці XVIII ст. – поч. XIX ст. і був пов'язаний з виходом у світ у 1815 році перекладу книги Я.Беме «Про істинне покаєння», де вказані течії екстраполювалися у термін «Софія». Роздуми про Софію є в роботах російського чиновника і масона М.Сперанського. У цьому контексті ідея Софії містить у собі вплив як церкви, Каббали, так і гностицизму, відмічала В.Ничик [1, с. 86-87]. На межі XIX та XX століття в Російській імперії відбулися величезні соціально-економічні зрушення. Стара влада не встигала гнучко реагувати на зміни, що поширювалися в суспільстві. Напрочуд складною була і духовна атмосфера, що спонукала до появи руху за створення нової віри і сприяла розповсюдженню ідей богошукання.

Як підкреслює М.Семенкін, в російському богошуканні простежуються два напрями: «академічний» ортодоксально-церковний і нецерковний-світський [2, с. 5], що розвивалися у творчості Вл.Соловйова, зокрема у його невиданих чернетці рукопису «Софія» (1875-76), в його лекції «Ідея людства у Августа Конта» (1898), у «Читаннях «Про Боголюдство» (1877-81 рр.), «Росія і Вселенська церква» (1877-88 рр.), а також у працях С.М.Булгакова, П.А.Флоренського, Є.М.Трубецького, Л.П.Карсавіна та інших філософів, письменників, громадських діячів, поетів.

В 1902 році в Москві вийшов збірник «Проблеми ідеалізму» за участю С.Аскольдова, М.Бердяєва, С.Франка, які виступили проти матеріалізму у духовному житті, виправдовуючи шлях ідеалізму. Однак ядром організації софіологів Росії став гурток, який виник в Московському університеті в 1904 році як секція до філософського семінару професора С.Трубецького. До складу гуртка входили С.Котляревський, П.Флоренський, В.Ерн, А.Петровський, Б.Бугаєв (А.Белій), В.Свенціцький. В 1905 році гурток перетворився в «Християнське братство» до якого приєднався А.Волзький (Глінка) та С.Булгаков.

Найбільш повно ідеї богошукачів знайшли своє відображення у збірці А.Волинського «Боротьба за ідеалізм: Критичні статті», у спогадах Л.Толстого, у листах священників до Голови комітету Міністрів імперії С.Вітте, у доповідях професорів Петербурзької академії за поданням митрополита Антонія (Вадковського) та у висновках групи молодих священників «О необхідності відновлення канонічної свободи православної церкви в Росії».

На початку XX століття богошукання набуло організованого характеру: «товариства» богошукачів, відмічав М.Семенкін, виникли у Петербурзі, Москві, Києві, Тифлісі та в інших містах імперії [1, с. 38]. Нового поштовху ідеї богошукачів одержали після поразки першої російської революції (1905-1907 рр.), у зв'язку із необхідністю формування «нової релігійної свідомості» союзу церкви та інтелігенції.

Після революції 1905-1907 рр. ідеї богошукачів поляризувалися. Одна частина філософів далі обґрунтовувала думку про створення нової релігії на

підставі екзистенцій А.Шопенгауера, Ф.Ніцше, С.К'єркегора: це Д.Мережковський, М.Бердяєв, Л.Шестов; інші: С.Булгаков, П.Флоренський, В.Ерн намагалися виправдати віру батьків і спиралися у своїх висловлюваннях на концепцію Ф.Достоевського та Вл.Соловйова про актуальність і роль православної віри в сучасному світі. Різновидом нової філософії, було також неокантіанство, неолейбніціанство, неогегельянство та метафізика всеєдності – погляди, які сповідувало широке коло російської різночинної інтелігенції [2, с. 26]. Вказані ідеї поєднували богошукачів із слов'янофілами та євразійцями, по різному втілювалися в ідеалізмі С.Трубецького, софіології С.Булгакова, інтуїтивізмі А.Лоського і С.Франка, в екзистенціалізмі М.Бердяєва, у філософських дискусіях поетів та письменників того часу.

На перше місце в цих дискусіях виступала проблема відношення людини до Бога, до змін що відбувалися в Росії та необхідність її духовного впорядкування. Наслідки Першої світової війни підсилили у свідомості Росіян думку про те, що Земний Рай в Росії неможливий, що цю ідею треба спростувати – що і зробили ідеологи богошукання.

Організаційно об'єднання еміграційних софіологів відбулося 11 грудня 1923 року, коли митрополит Євлогій затвердив «Статут товариства Премудрості Божої», у наступному році пройшов перший з'їзд «Софійського братства», на якому були присутні С.Булгаков, Г.Вернадський, В.Зеньковський, П.Новгородцев, Г.Флоровський. Головою братства був обраний С.Булгаков.

В цей момент в радянській Росії виник рух, представники якого всупереч закордонній організації софіологів переорієнтовували учення про царство Боже у бік комуністичного християнства і утворили так зване «ліве богослов'я» (митрополит Нікодим, архієпископ Питирим) тощо. Уперше офіційна церква висловила за готовність асиміляції ідей софіологів, очевидно, під радянським керівництвом. В щомісячнику Московської патріархії почали друкуватися статті П.Флоренського, Вл.Соловйова, С.Булгакова. Проте вже в 1982 році було проведено кілька конференцій (у Загорську та Ленінграді), присвячених пам'яті П.Флоренського (1882-1943 рр.).

Релігійна проблематика в умовах радянської Росії функціонувала і вирішувалася на засадах атеїзму. Однак сьогодні, як і багато років тому, російська філософська думка намагається знайти вихід із духовної кризи, на шляху оновлення віри і пристосування традицій православної доктрини до нових умов розвитку. З обранням Патріарха Московського Кирила (2009 р.) це питання набуло особливої гостроти та значення, втім відтворення ідей софіологів може бути, як це стверджує А.Асов, тільки тоді, коли влада в Росії «стане на шлях служіння Богові і народу» [1, с. 34]. Авжеж, віруючим стало бути модно. Однак пересічній людині дуже важко зрозуміти, на яку духовно-світоглядну парадигму, на який світ, на яку релігію слід орієнтуватися. В сучасній Росії кілька сотень релігійних конфесій, сект, братств, духовних течій. Софіологія презентує одну з них.

Родоначалником софіології в російській релігійній філософії вважається Володимир Соловйов (1853-1900 рр.). Він не був служителем церкви, уособлював світське богослов'я. Він створив розгалужену релігійно-ідеалістичну систему, через яку намагався зміцнити розхитану віру росіян та спрямувати їх життя у бік богослужіння через богопізнання.

Центральною частиною софіології Вл.Соловйова є вчення про Софію (Велику істину за Кантом), яку філософ називав Душею світу, що містить у собі жіночий початок і є, за висловлюванням С.Булгакова, Премудрістю Божою. Ця теза була розвитком ідей неоплатоніка Плотіна (204-270 рр.), який, у свою чер-

гу, успадкував ідеї Платона про Єдине та вчення Парменіда про Світобога. Все вчення Плотіна пронизане пафосом єдності і цей пафос доходить до обожнення Єдиного. Як стверджує Б.Расел, «Платон зазнав впливу Парменідових доктрин». «Єдине, що реально існує, – стверджував він, – це «одне», а воно безмежне і неподільне» [1, с.53]. У Платона світ у своїй цілісності – «...одна видима жива істота, яка вміщує у собі всі інші істоти» [2, с. 131]. Засновник неоплатонізму Плотін вважав, що єдиним може бути тільки вшанування Царства Небесного, в якому людина зазнає блаженства після смерті. Таким блаженством для неоплатоніків був світ ідей, що «протистоїть ілюзорній видимості» [3, с.248]. Подібних думок дотримувалися і російські софіологи.

За висловлюванням А.Белого, проблема Софії турбувала усю російську інтелігенцію. Через її розв'язання поети-символісти намагалися передбачити майбутню епоху і вбачали у ній спосіб порятунку Росії від катастрофи, що насувалася. Містичній ідеї Софії віддали данину своєї творчості Вл.Іванов, М.Волошин, О.Блок та деякі інші російські поети та письменники. Софію Вл.Соловйов розумів як «Премудрість», «вічне жіноцтво», «любов любові», «любов – ідею – монаду», як четверте обличчя бога Трійці «Я – Ти – Ми» [4]. С.Булгаков вбачав в ній дві Софії: земну і небесну [1], у Вл.Соловйова до того ж вона «уособлюючий образ» [2], у Флоренського це божественна блискавка – активний початок, призваний зібрати в есхатологічному очікуванні увесь світ до купи [3]. У цьому відношенні ідея Софії в російській релігійній філософії не є оригінальною, оригінальним є тільки її трактування. На відміну від, наприклад, німецького розуміння Софії як тотожності ідеям світу, Софія російська виступає як галузь богослов'я і приєднується до такого організму як церква. Вона також значно відрізняється і від Софії Я.Беме (за виключенням розуміння Бога). В російській софіології ми бачимо її структурно-системною, що перебуває в Бозі і власне є Бог. Це неформальна форма, безлика особистість, коли «над дольним миром, реет горная София» (С.Булгаков). Учення про Софію – це цілісна система, що охоплює слово (Логос), мету, свободу, творчість, час (вічність), космос, релігійну організацію і державу водночас.

У росіян слово – Логос «середній термін», але термін практичного цілепокладання, що стоїть між метою – образом і ціллю – результатом. Відношення між ними, за Флоренським, таке: Софія божественна є сім'я (ідея) Слова – Логоса. Слово – Логос сім'я (ідеї) – Софії – тваринної. Софія – тваринна є сім'я – «Логосу» речей і процесів. Тобто слово «Софія» – є справа, що має «зовнішню форму» Слова, подібного «тілу – організму» (одержаному від народу) і «внутрішню форму» – залежну від духовного життя кожного індивіда. Коли у процесі мовлення людина приєднується до надіндивідуального взаємопроростання енергії індивідуального духу і енергії народного загальнолюдського розуму, дія – Логос стає мовою рідного народу. Софія божественна уособлює народний загальнолюдський дух. Софія тваринна є духовна творчість особистості: створюючий зміст Бога – Розуму. Тобто єдина в Бозі. Софія поза їх межами втрачає свій сенс. Можна сказати, що Софія – Логос у вченні російських релігійних філософів це – живе слово, спроможне спонукати (збуджувати), або навпаки, гасити енергію мас [1].

Згідно з поглядами П.Флоренського, «Ім'я Софія є жіночий аспект чоловічого імені Василій... Софія є самостійна жіноча норма, аналогічна відповідній чоловічій» [2, с. 529]. Етимологічно Софія не є мудрість у сучасному розумінні слова, це є відображення ідеальної думки у конкретному світі. Софія – інтуїтивна діяльність і тому більш наближена до природи. Софія інтуїтивна, не має

протирич із розумом, проте вона підноситься через форми розуму, врівноважуючись в них. Софія існує не сприймаючи думки про співмірність власного «Я» із світовим цілим. Вона «не хоче» залишатися спостерігачем у світі, а прагне до його організації. Софія владоцентрична і вважає, що влада повинна належати їй [3, с. 533].

З сучасних досліджень, зокрема М. Міаніє, відомо, що в процесі мислення кожна частка Софії (Мислеформи) приходить і відходить у відповідності із змістом мислення. Це залежить від вібрацій, на які налаштована людина, які, у свою чергу, залежать від рівня індивідуального Мислення [4, с. 87]. Ось чому людина це комплекс Вібрацій Мислеформ, які визначають сутність її свідомості. Кожна Мислеформа є результатом попередніх співвідношень, які закладають Сім'я, яке запліднюється у майбутньому співвідношенням майбутніх Мислеформ. Кожній зміні Свідомості відповідають адекватні зміни в матеріальному світі, який, у свою чергу, змінюється у процесі взаємодії людини і природи, є відображенням думок та практичних дій [5, с. 169]. У цьому сутність розвитку енергії Духа Божого, який розвиває Божественну свідомість в людині і сприяє пізнанню Божественної істини. Цей процес є продуктом виокремлення людської думки від космічної ідеї, є проблемою співвідношення «Духу» і «тіла». Коли «...мислительні настанови викликають рух енергій, як стверджує М. Міаніє, рух енергій визначає рівень розвитку і його спроможність керувати своїми енергіями через... створення мислительних структур» [1, с. 45].

Дилема «Духу» і «тіла» софіологів початку ХХ ст. була також і проблемою співвідношення традиції і нового в культурі. Підтвердженням цієї думки є аксіоматичне переконання у тому, що всі історичні події мають свій початок у світі духовному, народжуються у людських душах, в релігійному сумлінні. Звідси й відношення до церкви, релігії і віри, зазначає Л. Карсавін, є вищим безумовним початком життя, що має завдання піднести його до себе [2, с. 217]. Згідно з висновками софіологів, народ повинен діяти за заповідями Божими. Завдання церкви полягає у тому, щоб досягти такого рівня віри, яка б піднесла людину до рівня Бога. Звідси кожен християнин у цивільному житті повинен бути священнослужителем за переконанням.

В російській софіології, як відмічав С. Снігур, існувала тенденція щодо обоження матерії живої і неживої. Однак потужною була і протилежна тенденція, відповідно до якої матерія в кінцевому результаті є «рукою Бога, тілом Христа» [3, с. 50]. Вл. Соловйов називав людину «богоземною», а світ її душі «Боголюдським світом», поза межами якого Бог не може існувати. Це і є, на його думку, «свята тілесність», яка не брезгує матеріалізмом. Вл. Соловйов намагався наблизити Бога до людини. Богу, на його думку, потрібна людина, реалізація його планів без людини неможлива. Ось чому світ у нього перебуває у процесі, в якому існує союз Бога і людини. У цьому союзі людині надається велика увага. Бог знайшов в її особі відповідний об'єкт власної дії. Звідси впливає й необхідність відпущення гріха як обов'язкового елементу порятунку людини. Однак порятунок людини полягає не в тому, щоб уникати похибки у діяльності, а у тому, щоб перетворити цю діяльність на державотворчу як у задум Бога. «Відмовитися від творчості – як справедливо відмічав Р. Степун, – не можна, бо ж творити і означає бути людиною. А бути людиною визначено власне Богом» [1, с. 359]. Ось чому вихідним принципом єдності Бога і людини, людини і природи у Вл. Соловйова виступає не абсолютне буття (подібно до Гегеля), а те, що володіє буттям. Суцце і абсолютне у нього складає позитивну силу буття, яке є надсуццим, стає над могутнім – державою. Тобто Бог, вважає він, є косміч-

ним суб'єктом, який володіє атрибутом існування. Оскільки тільки Бог володіє силою творення, усе створене ним є об'єктом його діяльності. Так абсолютне водночас стає конкретно-одиничним. Ось чому істинним є тільки таке буття, яке уособлює у собі усі якості суцього – абсолютного і одиничного: Бога і держави. У Вл.Соловйова, відмічав П.Савицький, не тільки дійсність прагне ідеї, але й ідея породжує дійсність. «Будь-яке правління, – писав П.Савицький, – якщо воно навіть єдинодержавне, народно державне, або інше є тією чи іншою формою здійснення ідеалоправства» [2, с. 135], тобто ідеї. Такою ідеєю (ейдосом) і є Софія, «теургія» – тобто богодійство або чудодійство, відкарбоване в тріаді: «Бог – Отець, Бог – Син, Бог – Дух Святий», які існують разом. Синтез у Соловйова є Абсолют, що увібрав в собі якість усіх рівнів Тріади, однак не зводиться до них. Всеєдність Соловйова була призвана об'єднати Бога і світ в одне ціле – у цьому її завдання. «...філософія, – констатує С.Франк, – є пізнання миру і життя через Бога» [3, с. 334]. Так земне «Я» стає тінню небесної сутності і у взаємодії з природою отримує необхідність її впорядкування з боку людини. Звідси й необхідність богонавчання, боговиховання і боговпорядкування людини. Головна роль у цьому процесі належить релігії, церкві, інтелігенції, зокрема релігійній інтелігенції, а церква потребує постійних реформ та вдосконалення. Людина Вл.Соловйова цікавила як член «боголюдського організму» Христа, субстанціональне існування якої можливе тільки у християнському цілому, яким у Росії, на його думку залишалося православ'я. Ідеї творення Вл.Соловйов надавав ортодоксального характеру, де Бог виступав в ролі конститутивного і регулюючого початку. Це центр системи, він і є Логос – в першопочатковому хаосі. Людина і суспільство повинні вдосконалюватися в цій системі до рівня Бога. Так російськими софіологами будувався уявний світ абсолютного синтезу, який уособлював абсолютне добро, абсолютний мир, абсолютну людину, абсолютне суспільство, абсолютну церкву (вселенську), які у поєднанні із абсолютним божеством повинні були скласти абсолютну всеєдність. Вл. Соловйов, відмічає В.Кантор, прагнув «відшукати таку результуючу світового процесу, яка б без насильства і крові розв'язала європейські, а також і світові (що очевидно для євроцентриста Соловйова) проблеми» [1, с. 126]. Це був проект духовного відродження Росії, який російські філософи намагалися реалізувати на практиці. Нині Росія переживає найбільшу в своїй історії катастрофу 1991 року, яка має глобальний економічний, політичний і соціальний характер, коли вона опинилася майже в межах Московського князівства XVIII ст. і шукає шляхи свого духовного одужання. Одним із засобів одужання є встановлення діагнозу, відповідь на запитання: що є сучасний світ і ідея Бога в Росії? Що є сьогодні для Росії Софія – Премудрість Божа? Такою ідеєю, на думку М.Лисенко, є створення великої ідеї: «...вселенського рівня, якою просякнуті думки мільйонів, це завжди велика жертва, що не вимагає вдячності, і велика боротьба, що не знає відпочинку і відступу» [2, с. 125]. Росія вкотре намагається створити «Росію Велику», відмічають В.Білокур, В.Медведев, В.Хомяков [3, с. 404]. Тільки тоді нове російське боголюдство, вважають вони, отримає свій світ. Вказана практика з'єднує сучасну Росію з святоруською Московською традицією, з ісихазмом та старообрядництвом. І це так. «Історичний процес, – стверджував М.Бердяєв, – є зв'язок минулого і майбутнього... взаємозв'язок цих начал створює історію» [1, с. 409]. Іншим прагненням російських софіологів є бажання поєднати російську Софію з західним індустріальним світом. Вважається, що з'єднавши усі три складові, росіяни зроблять космічний стрибок у майбутнє. Росії передбачається розпалити віру народу, надихнути його. Символом нового Російського світу повин-

на стати людина із надлюдськими здібностями. У реалізації цього завдання, як пишуть М.Калашніков та С.Кугушев, і полягає історична (божественна) місія, російський “high es”, “high tech”, “high hume” – шлях який стане прикладом для всіх народів світу [2, с. 603]. «У нас було три великі соціальні проекти: Святої Русі Сергія Радонежського, Китежа старовірів і вільних людей «русской» Півночі..., і, нарешті, Сталінський проект Нової Імперії... всі ці проекти не розкрилися... умов для цього ще не було... а тепер вони є» – стверджують вони [3, с.767]. Тобто нове бачення майбутнього російськими філософами є черговою ідеологією, корені якої знаходяться у старій християнській традиції. Вони «мріяли про корабель непотоплюваний», пише М.Семенкін, розробляли ідею «церкви небаченої», виокремлювали у межах цього товариства небаченого таємне ядро, але ядро дисперсне «Все – у всьому», яке не можна було виявити раціональними перевірками [4, с. 163].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асов А. И. Славянская астрология / А.И. Асов. – М.: Фаир-Прес, 2001. – 592 с.
2. Булгаков С. Н. Церковь и демократия / С.Н. Булгаков. – М., 1917. – 258 с.
3. Калашников М., Кугушев С. Третий проект. Точка перехода / М. Калашников, С. Кугушев. – М.: АСТ-Астрель, 2006. – 733 с.
4. Калашников М., Кугушев С. Третий проект. Погружение: книга-расследование / М. Калашников, С. Кугушев. – М.: АСТ-Астрель, 2006. – 766 с.
5. Кантор В.К. Владимир Соловьев и имперские проблемы всемирной теократии / В.К. Кантор // Вопросы философии. – 2004. – № 4. – С. 126-144.
6. Карсавин Л.П. Святые отцы и учителя Церкви. (Раскрытие Православия в их творениях) / Л.П. Карсавин. – М.: МГУ, 1994. – 640 с.
7. Лисенко Н.Н. Наша цель – создание великой империи / Н.Н. Лисенко // Наш современник. – 1992. – № 9. – С. 122-130.
8. Медведев В.С. Национальная идея или чего ожидает Бог от России / В.С. Медведев, В.Е. Хомяков, В.М. Белокур. – М.: Современные тетради, 2005. – 424 с.
9. Миание М.Ю. Законы творца. – Харьков: Созидание, 2008. – 368 с.
10. Степун Р. На переломе. Философские дискуссии 20-х годов: Философия и мировоззрение / сост. П.В. Алексеев. – М.: Политиздат, 1990. – 528 с.
11. Ничик В.М. Киево-Могилянская академия и болгарская культура. В кн.: У истоков общности философских культур русского и болгарского народов. Сборник народных трудов // Киев, Наукова думка, 1983. – 164 с. – С. 79-103.
12. Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел. – К.: Основы, 1995. – 758 с.
13. Савицкий П. Подданство идеи / П. Савицкий // Наш современник. – 1992. – № 12. – С. 135-137.
14. Семенкин Н.М. Философия богоискательства. Критика религиозно-философских идей софиологов / Н.М. Семенкин. – М.: «Политиздат». – 1986. – 172 с.
15. Снігур С. А. Проблема людини в російській метафізиці всеєдності / С.А. Снігур // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. – Сер. Філософія. – Вип. 14. – Тернопіль, 2006. – С. 50-56.
16. Соловьев В.С. Россия и Вселенская церковь / В.С. Соловьев // Россия и Вселенская церковь. – МН: Харвест, 1999. – 16000 с. – (Классическая философская мысль). – С. 233-254.
17. Флоровский Г.В. Метафизические предпосылки утопизма / Г.В. Флоровский // Вопросы философии. – 1990. – № 10. – С. 80-98.

18. Флоренский П. Имена: Сочинения / П.Флоренский. – М.: Эксмо, 2008. – 896 с. (Антология мысли).

**SOPHIOLOGY AS A WAY TO SELF-KNOWLEDGE
OF RUSSIAN NATIONAL IDEA
IN RUSSIAN COMMUNICATIVE SPACE**

Mykola Sergeyev

Lviv commercial academy

Tuhan-Baranovsky str. 10, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: e-mail: nserg46@ya.ru

This article describes a period of development of Russian philosophy, which came in the scientific revolution called sofiology.

Key words: sophia, God's wisdom, reading about God-manhood in «state – the church».

**СОФИОЛОГИЯ КАК СПОСОБ САМОПОЗНАНИЯ
РУССКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ В РОССИЙСКОМ
КОММУНИКАТИВНОМ ПРОСТРАНСТВЕ**

Николай Сергеев

Львовская комерческая академия

ул. Туган-Барановского, 10, Львов, Украина, 79000

e-mail: nserg46@ya.ru

Эта статья описывает период развития русской философии, которая пришла в научный оборот под названием «софиология».

Ключевые слова: София, Премудрость Божия, чтения о богочеловечестве в «государстве – церкви».